

STWORZENI DO MIŁOŚCI

WOKÓŁ JANA PAWŁA II TEOLOGII CIAŁA

Sympozja Instytutu Papieża Jana Pawła II w Warszawie

Tom III

Rok 2011

STWORZENI DO MIŁOŚCI

WOKÓŁ JANA PAWŁA II TEOLOGII CIAŁA

Materiały konferencyjne

Symposium 31 maja 2010

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Instytut Papieża Jana Pawła II
Warszawa 2011

Redaktor naczelny
ks. dr Zdzisław Struzik

Redaktor prowadzący
ks. dr Andrzej Jacek Najda

Opracowanie redakcyjne
Joanna Morawska-Żurek

Projekt okładki
Dominika Kruszyńska

Korekta
Joanna Morawska-Żurek

Redakcja techniczna
Elżbieta Salwocka

Copyright by Instytut Papieża Jana Pawła II
Warszawa 2011

ISBN 978-83-61250-31-9
ISSN 2080-0096

Instytut Papieża Jana Pawła II
ul. Księdza Prymasa Augusta Hlonda 1, 02-972 Warszawa
tel. 22 885 85 02, fax 22 213 11 92
www.ipjp2.pl, e-mail: instytut@ipjp2.pl

SPIS TREŚCI

Słowo wstępne	7
Ks. dr Andrzej Jacek Najda, UKSW Ciało w rozumieniu biblijnym	11
Ks. prof. PAP dr hab. Jan Turkiel Pasa sarks - „wszystko ciało” w nauczaniu mędrca Syracha	23
Ks. dr Cezary Naumowicz, UKSW Problematyka ciała we współczesnej antropologii teologicznej	29
Ks. dr Zdzisław Struzik, UKSW, IPJPII Wychowanie do czystości	47
Ks. prof. UKSW dr hab. Adam Skreczko Wyzwania pastoralne stojące przed Kościołem katolickim związane z cielesnością człowieka	57
Ks. dr Przemysław Artemiuk, UKSW Apologia człowieczeństwa Jezusa w chrystologii kard. Ch. Schönborna	67
Ks. dr Stanisław Biały, UKSW - ISNaR Akt małżeński, a pewne formy współczesnej banalizacji seksu	81
Dr Małgorzata Frąckiewicz, Uniwersytet w Białymstoku Językowo-kulturowy obraz niektórych części ciała ludzkiego w wybranych przysłowiaach polskich	93
Ks. dr Jarosław Kotowski, UKSW Tożsamość osoby niepełnosprawnej w kontekście edukacji religijnej	101

Ks. Józef M. Młyński, UKSW Rodzina – wartość życia i miejsce właściwej prokreacji	111
Dr Agnieszka Regulska, UKSW Cielesność człowieka w ujęciu personalistycznej filozofii wychowania	127
Dr Jacek Ruszczyński, UKSW Małżeństwo jako związek mężczyzny i kobiety, czyli prawdziwy sens cielesności	135
Ks. prof. UKSW dr hab. Marek Skierkowski, UKSW U początku kultu Boga Wcielonego	141
Antoni Skowroński, UKSW Postawa odpowiedzialności ekologicznej jako ważne pryncypium rozwoju fizycznego człowieka w myśli Jana Pawła II	155
Ks. dr Dariusz Tułowiecki, SGGW Rodzina w małym mieście. Analiza socjologiczna deklaracji młodzieży na temat wybranych zagadnień życia małżeńskiego i rodzinnego	171
Ks. prof. PAP dr hab. Jan Turkiel Diatheke (przymierze) jako fundament wspólnoty w nauce mędrca Syracha	191
Ks. dr Wojciech Turowski, Wyższe Seminarium Duchowne w Łomży Rola przepowiadającego słowa Bożego w duszpasterstwie ludzi chorych	201
Dr Dominika Żukowska-Gardzińska, UKSW, IPJPII Kulturowe aspekty tożsamości ciała	215

Ks. dr Zdzisław Struzik
UKSW, IPJPII

WYCHOWANIE DO CZYSTOŚCI

1. WPROWADZENIE

Chrześcijańskie rozumienie pojęcia „czystość” mocno wiąże się z kilkoma tematami ważnymi teologicznie i kulturowo. Powszechnie, pojęcie czystości mylnie kojarzone jest wyłącznie z chrześcijańskim wymogiem zachowania przedmałżeńskiej wstrzeźliwości seksualnej. I rzeczywiście, w czystości chrześcijaństwo upatruje podporządkowanie ciała i ducha cnocie umiarkowania¹. Nakłada określone zasady postępowaniu człowieka i stąd ma znaczenie wychowawcze, kształtuje osobowość. Można ją również określić jako opanowanie poruszeń myśli i pożądań, ale nie dotyczy wyłącznie sfery seksualnej. Czystość dotyczyć będzie na wskroś życzliwego spojrzenia na drugiego człowieka z zamiarem czynienia mu tylko rzeczy dobrych.

2. BIBLIJNE SPOJRZENIE NA CZYSTOŚĆ

Nauka Kościoła źródeł czystości upatruje w świętości Boga. Stary Testament² wiąże czystość z wolnością. Świętość domaga się, żeby człowiek był wolny od wszystkiego, co uchodzi za nieczyste, albo czyni go nieczystym. Im człowiek bardziej poddany woli Bożej, tym łatwiej realizuje swoje powołanie i tym większe charakteryzuje go dążenie do czystości.

Nowy Testament rozwija tę myśl mówiąc o wolności, wychodząc od pożądlivosti. Podczas Kazania na Górze Chrystus uczynił czystość treścią ośmiu błogosławieństw: *Błogosławieni czystego serca, albowiem oni Boga oglądają*

¹ *Umiarkowanie* jest cnotą moralną, która pozwala opanować dążenie do przyjemności i zapewnić równowagę w używaniu dóbr stworzonych. Umacnia panowanie woli nad popędami i utrzymuje pragnienie w granicach godziwości. Osoba umiarkowana kieruje do dobra swoje pożądania zmysłowe, zachowuje zdrową skromność i „nie daje się uwieść... by iść za zachciankami swojego serca” (Syr 5,2; 37, 27-31). umiarkowanie jest często wychwalane w Starym Testamencie: „Nie idź za twymi namiętnościami, powstrzymaj się od pożądań!” (Syr 18, 30). W Nowym Testamencie jest ono nazywane „skromnością” lub „trzeźwością”. Powinniśmy żyć na tym świecie „rozumnie i sprawiedliwie, i pobożnie (Tt 212) KKK 1809.

² Oz 6, 6; Am 5, 21-23; Iz 10, 1-17.

będą (Mt 5, 8). Czystość myśli ma swoje bezpośrednie przełożenie na cielesność człowieka i jego relacje z innymi osobami. *Nic nie wchodzi z zewnątrz w człowieka, co mogłoby uczynić go nieczystym; lecz co wychodzi z człowieka, to czyni człowieka nieczystym* (Mt 7,15). Stąd uważa się, że źródło czystości ma miejsce w sercu człowieka.

Tradycja Kościoła daje ku temu bardzo ważne przesłanki. Ciało nie należy wyłącznie do człowieka, ale stworzone zostało przez Boga. Człowiek został stworzony na „Obraz i podobieństwo” (Rdz 1, 28) Boże. W ciele i poprzez ciało wyraża się duchowa sfera człowieka, ale nie tylko jego „ja”, jego „ego”. Ciało jest świątynią Ducha Świętego³, skąd bierze swe źródło cześć i szacunek dla cielesności. Szacunek ten jest wewnętrzną postawą, która nadaje pełny wymiar czystości jako cnocie. Uwrażliwia człowieka na godność, jaka ciału ludzkiemu jest właściwa z tytułu stworzenia i odkupienia⁴. Godność ludzka ma swój wyraz poprzez wartości duchowe i wartości ciała. Integralność tych dwóch rzeczywistości natury ludzkiej powinna wynikać z zasady współpracy i współdziałania. Cnota czystości przenosi wartości indywidualnego człowieka na postawy wobec innej osoby. Czyste spojrzenie i działanie względem drugiego podmiotu, o tych samych zakresach godności, obowiązuje i jednocześnie nobilituje relacje społeczne, międzyludzkie.

3. CZYSTOŚĆ JAKO CNOTA

Czystości, jak każdej z cnót, przypisuje się działanie celowe i ukierunkowane, czemuś służące. Jest nim stworzenie takiej więzi międzyosobowej (mężczyzny i kobiety), która stanowi fundament rodziny, gdzie życie ludzkie jest przyjmowane i kształtowane w sposób odpowiadający godności człowieka. Płciowość małżeńska sięga swojego źródła do aktu stworzenia człowieka. I tak jak Bóg stworzył osobę na swój obraz i podobieństwo, tak w darze tym przekazał człowiekowi możliwość uczestniczenia w swoich stwórczych mocach. Właśnie przez akt poczęcia nowego życia dokonuje się współpraca z Bogiem w dziele stworzenia. Bóg stworzył człowieka powodowany miłością, taką samą motywacją i władzą powinni się kierować rodzice. Bóg stworzył człowieka czystego na ciele i duchu i dał mu władzę przekazywania życia w podobny sposób. Uczynił człowieka „mężczyznę i niewiastę” (Rdz 1,27), uczynił „odpowiednią pomoc dla mężczyzny” (Rdz 2,21). Opis przekonuje tej samej godności płci męskiej i żeńskiej, i tych samych naturalnych mocach.

Dlaczego jednak czystość jest dla człowieka pożyteczna? W czystości i wstrzeźliwości seksualnej widzi się często zagrożenie dla miłości, jej

³ „Czy nie wiecie, że ciało wasze jest przybytkiem Ducha Świętego, który w was jest, a którego macie od Boga i że nie należycie już do samych siebie...Chwalcie więc Boga w waszym ciele” (1Kor 6, 19-20)

⁴ Wcielenie Syna Bożego, przyjęcie natury ludzkiej jest wielką nobilitacją człowieka.

ograniczenie, uwięzienie. Pojęcie czystości domaga się więc oczyszczenia z błędnych wyobrażeń o miłości. Miłość, jak pisze Karol Wojtyła, aby mogła w pełni jednoczyć kobietę i mężczyznę, powinna opierać się na afirmacji wartości osoby⁵. Jej gwarantem jest umiejętność i zrozumienie zasady zachowania czystości przedmałżeńskiej jako zewnętrznego wyrazu dojrzałości uczuciowej, emocjonalnej i psychicznej osób. *Miłość kształtuje się na zasadzie gruntownego i w pełni odpowiedzialnego odniesienia osoby do osoby*⁶. Miłość domaga się scalenia, zintegrowania wszystkich warstw człowieka: cielesnej, psychicznej i duchowej. Domaga się rozpoznania, że zmysłowość i uczuciowość, jaką może odczuwać do siebie dwoje ludzi, nie jest jeszcze miłością. Zmysłowość i uczuciowość, aczkolwiek ważne i w przeżyciach człowieka nieuniknione, nie powinny zamykać relacji między osobami. Więcej jeszcze, z punktu widzenia etyki – dla dobra miłości – zmysłowość powinna pozostać na dalszym planie relacji osobowych. Aby realizować jej prawdziwą istotę, *trzeba* – jak pisze Karol Wojtyła – *uwalniać się od tych wszystkich przeżyć „miłosnych”, które nie mają pokrycia w prawdziwej miłości, czyli w odniesieniu wzajemnym mężczyzny i kobiety opartym na dojrzałej afirmacji wartości osoby*⁷. Relacjom międzyosobowym może towarzyszyć odczucie pożądlivości ciała, subiektywizmu, egoizmu, które bardziej od jedności małżeńskiej oddalają niż przybliżają.

Pojęcie czystości ściśle wiąże się z działaniami podejmowanymi na rzecz godności drugiej osoby. K. Wojtyła nazywał to *normą personalistyczną*⁸, która jako punkt wyjścia przyjmuje osobę jako (równocześnie) podmiot godności i podmiot miłości. Czystość pojawia się tutaj jako składnik miłości, jako jej istotna cecha, a także, w pewnym sensie, jako jej absolutny warunek i kryterium rozstrzygające o bezinteresownym charakterze relacji łączącej dwie osoby. Czystość wskazuje, że małżonkowie oddani są sobie nawzajem, a to, co ich łączy, zbudowane zostało ze świadomością podmiotowości człowieka. Cieleśność i zmysłowość nie stają się celem samym w sobie, ale środkiem do odkrycia piękna bycia razem jako jedność. Ta idealna wizja relacji przedmałżeńskich może być podjęta jako droga trudna. Trudna, jeżeli w centrum relacji jest wyłącznie zaspokojenie przyjemności wynikającej z afirmacji ciała. Może być w zastosowaniu łatwa, jeżeli przeobrażamy pożądanie i pragnienie posiadania drugiej osoby w myślenie o jej dobru i jej afirmację. Pamiętajmy, że Tradycja Kościoła bardzo dobrze zna pojęcie wyrzeczenia, ascezy ciała, która służy głębszym i szlachetniejszym celom wewnętrznego rozwoju duchowego, lepszego zrozumienia samego siebie, budowania wewnętrznego ładu i harmo-

⁵ Zob. K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 1982, s. 130.

⁶ Tamże, s. 131.

⁷ Tamże, s. 132.

⁸ Tamże, s. 42.

nii. Stąd czystość, o której mówił Pan Jezus, nie zamyka się wyłącznie na sferę płciowości, ale dotyczy czystości serca (por. Mt 5, 8). Polega na życiu w prawdzie, na zachowaniu zgodności pomiędzy tym, co się myśli, a tym, jak się postępuje. To, jak się postępuje, ma być odbiciem tego, co naprawdę się czuje sercem. Dotyczy zatem czystości języka, intencji, ale również ślubu czystości, w której zakonnicy upatrują dar upodobnienia się do Chrystusa⁹. Dar, który rozwijany, staje się szczególnym źródłem duchowej płodności w świecie.

Mówiąc o miłości, Karol Wojtyła wskazuje na niebezpieczeństwo moralne związane z pożądlivością ciała. Prowadzi ono do przedmiotowego traktowania osoby wyłącznie jako środka do zaspokajania własnej przyjemności. Stąd osoby związane małżeństwem są szczególnie wezwane do życia w czystości małżeńskiej¹⁰. Czystość taka jest treścią życia małżeńskiego, staje się znakiem miłości ludzkiej, ma charakter płodny przez spełnianie swego naturalnego powołania – przekazuje życie. Czystość małżeńska przechodzi przez różne etapy i formy realizacji, ponieważ związana jest z popędem seksualnym, który także realizuje się zgodnie z prawami biologicznego rozwoju.

4. SKUTKI WYCHOWANIA DO CZYSTOŚCI

Z pełną odpowiedzialnością można stwierdzić, że cnota czystości służy miłości poprzez wyzwolenie od postawy użycia¹¹. *Być czystym znaczy: mieć „przejrzysty” stosunek do osoby drugiej płci – czystość to tyle co „przejrzystość” wnętrza, bez której miłość nie jest sobą, nie jest bowiem sobą tak długo, jak długo chęć „używania” nie została podporządkowana gotowości „miłowania” w każdej sytuacji¹².*

Zachowanie cnoty czystości w pełni, musi więc przekładać się na osobowość człowieka, jego psychikę, podejmowane wybory, hierarchię wartości i realne działanie. Jan Paweł II¹³ za papieżem Pawłem VI¹⁴ pisał o cnocie czystości, która nie tylko miłości nie szkodzi, ale wyposaża ją w nowe ludzkie wartości duchowe: szacunek, pokój, harmonię, odpowiedzialność, ułatwia podejmowanie wyborów, pozwala żyć w prawdzie. Wyzwała postawę radości, zapału, entuzjazmu, zdolność do poświęceń. Scała rozwój umysłowy i moralny człowieka. Czystość domaga się wstydlivości. Wstydlivość chroni intymność osoby i strzeże jej tajemnicy. Ważne jest uczenie wzajemnego szacunku dla osób płci odmiennej. Wychowanie do czystości łączy się z pielęgnowaniem postawy wstydlivości. Człowiek, zdobywając cnotę czystości, nabywa umiejętności

⁹ Por. KKK 2345-2349; Jan Paweł II, Adh. apost. *Familiaris consortio*, 22.

¹⁰ Por. KKK 2349.

¹¹ Por. K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 1982, s. 153

¹² Tamże.

¹³ Por. Jan Paweł II II, Adh. apost. *Familiaris consortio*, 33.

¹⁴ Paweł VI, Enc. *Humanae vitae*, 7.

dokonywania właściwych wyborów, potrafi w wolności odczytać swoją drogę życiową, rozpoznaje prawdę i wiernie przy niej trwa.

Wstydlivość jest wrodzoną cechą charakteru człowieka, wyrażającą się poprzez skromność. Skromność przyjmuje postawę właściwego traktowania i ocenę własnej godności. Człowiek zdaje sobie sprawę ze swojej przygodności, swoich ograniczeń, a także nieustannego postępu duchowego i materialnego, który dąży do doskonalszych form w przyszłości, ale w obecnym czasie wymaga od człowieka wiele wysiłku i pracy. W skromności wyraża się także świadomość zależności własnego rozwoju od społeczności, w której się żyje. Od społeczności przejmuje się wiedzę, doświadczenie, a także jest ona konieczna do naturalnej egzystencji. Wstydlivość będzie wyrażać się także w cnocie czystości poprzez poszanowanie relacji z drugim człowiekiem, a także poszanowanie godności zbiorowości (właściwy strój, właściwe słowa, unikanie okazji o treściach erotycznych).

5. POTRZEBA WYCHOWANIA DO CZYSTOŚCI

W Tradycji Kościoła wychowanie do czystości nabrało swojej szczególnej rangi i znaczenia¹⁵. Każda relacja z drugim podmiotem i rzeczą potrzebuje wychowania. Tym bardziej więc dotyczy tych, którzy mają stać się *jednym ciałem*; mężczyzny i kobiety złączonych sakramentem małżeństwa.

Czystość podlega procesom wychowawczym jak każda inna cnota czy wartość. Ona także wiąże się z wysiłkiem, pracą nad sobą, zrozumieniem dla treści wychowawczych. Dla procesu wychowawczego bardzo ważne jest środowisko, w jakim ten proces się dokonuje. Świadomość wieloaspektowości procesu wychowawczego jest istotnym składnikiem formacji człowieka, a szczególnie narzeczonych wstępujących na drogę czystości przedmałżeńskiej. Owo wychowanie do czystości jest zadaniem wszystkich wspólnot, które organizują się wokół życia rodzinnego, religijnego, szkolnego czy zawodowego. Działania wychowawcze są tu realizowane z myślą o dokonaniu zmiany w strukturze wiedzy oraz zmiany systemu postaw¹⁶. Wychowanie do czystości nie może być narzucone. Powinno zostać przyjęte naturalnie, w sposób wolny, z pełnym zrozumieniem treści, jakie się pod tą wartością kryją.

5.1 RODZICE – PIERWSZYM PODMIOTEM WYCHOWUJĄCYM DO CZYSTOŚCI

Miłość rodziców jest normą, która nadaje kierunek całemu procesowi wychowawczemu¹⁷. Na rodzicach spoczywa obowiązek ukazania dzieciom

¹⁵ Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Służyć prawdzie. O małżeństwie i rodzinie*, 13.05.2009, 102.

¹⁶ K. Konarzewski, *Podstawy teorii oddziaływań wychowawczych*, Warszawa 1987, s. 190n.

¹⁷ Zob. Jan Paweł II, Adh. *Familiaris consortio*, 36.

wszystkich wartości wynikających z życia chrześcijańskiego i kościelnego. Jest to obowiązek miłości. Rodzice mają za zadanie pokazać dzieciom prawdziwą wiarę i miłość Jezusa Chrystusa. Wszystko to ma służyć umacnianiu w nich *darów łaski Bożej*, a także dawaniu świadectwa, że wychowanie do czystości jest możliwe i potrzebne. Wzorem relacji bezinteresownej miłości jest Trójca Święta, na wzór Której zbudowana jest miłość rodzinna. Wobec tej prawdy rodzice powinni uświadamiać potomstwu, że wszyscy jesteśmy dziećmi Boga, braćmi Chrystusa i świątynią Ducha Świętego¹⁸.

Zadanie rodziców jest nie do przecenienia na płaszczyźnie wychowania seksualnego¹⁹. Z kulturą życia osobistego wiąże się sposób rozumienia własnej płciowości i godności ciała, która powinna być przeżywana integralnie z duchową i zmysłową sferą człowieka. Wychowanie do miłości pojętej jako dar z siebie powinno dokonywać się z wielką subtelnością, pod kierunkiem rodziców jako osób najbliższych i budzących wśród dzieci największe zaufanie. *Powiązania zachodzące pomiędzy wymiarem płciowym osoby a jej wartościami etycznymi wychowanie ma doprowadzić do znajomości zasad moralnych i uznania ich za konieczną i cenną gwarancję odpowiedzialnego wzrostu osobowego w dziedzinie płciowości ludzkiej*²⁰.

Wraz z przekazywaniem życia, rodzice otrzymują prawo i jednocześnie obowiązek do wychowywania swych dzieci. Jest to kontynuacja współpracy małżonków z Bogiem-Stwórcą, zainicjowana w momencie poczęcia dziecka. Prawo i obowiązek rodziców do wychowywania swych dzieci jest pierwotny i niezbywalny, wyklucza się tu zastępstwo czy sędowanie go na inne osoby czy instytucje, z racji wyjątkowej relacji miłości łączącej rodziców i dzieci. Miłość ojcowska i macierzyńska w wychowaniu dzieci jest doskonałym wypełnieniem służby życiu. To miłość rodzicielska staje się normą całego procesu wychowania, nadaje mu kształt i kierunek²¹. Inspiracją dla wychowania dzieci jest właśnie czystość miłości rodzicielskiej. Dzieci, wychowując się w rodzinie, w atmosferze miłości i szacunku do Boga i ludzi, uczą się szacunku, troski o innych, poczucia sprawiedliwości i miłości. Uczą się życia w prawdzie oraz w cnotach umiarkowania, pośród których swoje miejsce odnajduje czystość. Bezinteresowny dar z siebie ożywiający miłość małżeńską, staje się wzorem i zasadą dla ich dzieci. Jednym z najważniejszych czynników wychowania będzie więc przykład rodziców i realizowania przez nich czystości małżeńskiej.

W relacjach małżeńskich opartych na czystości, rodzice powinni przekazać swojemu dziecku najlepsze wzory, powinni ukazać i wytłumaczyć godność

¹⁸ Por. tamże, 39.

¹⁹ Por. tamże, 37.

²⁰ Tamże, 37.

²¹ Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Służyć prawdzie. O małżeństwie i rodzinie*, 13.05.2009, 103.

i znaczenie życia seksualnego, w małżeństwie i rodzinie można najlepiej zrozumieć dynamikę i charakter popędu seksualnego podporządkowanego duchowej miłości współmałżonka.

5.2 SZKOŁA UCZESTNICZY W WYCHOWANIU DO CZYSTOŚCI

Wychowanie do czystości rozciąga się równocześnie na wszystkie społeczności uczestniczące w życiu dziecka, później młodzieży, a następnie narzeczonych. Jan Paweł II mówi tu o *zasadzie pomocniczości*²², według której postępuje Kościół²³ i państwo. Wychowanie w rodzinie musi być integralne, pełne, dostosowane do poziomu i rozwoju dziecka, ale przede wszystkim musi być oparte na miłości odpowiedzialnej, a więc również czystości. Dzieciństwo, dojrzewanie, dorosłość to etapy nieustannego rozwoju, ciągłego kontaktu z innymi, to czas nowych znajomości, nowych relacji, które budują społeczeństwo. Większość czasu życia młodego człowieka jest realizowana w szkole, w środowisku rówieśników, we wzajemnych relacjach. Zadanie wychowawców i nauczycieli jest jednym z najważniejszych zadań w ich pracy zawodowej, którą należy traktować jako powołanie. Grono nauczycieli odgrywa ważną rolę w ukazywaniu hierarchii wartości, szczególnie wartości osoby, a także wartości środowisk, w których człowiek realizuje się społecznie. W procesie²⁴ uspołeczniania człowieka wartości przekazywane w rodzinie są równocześnie weryfikowane przez ludzi z zewnątrz wspólnoty małżeńsko-rodzinnej. Miejscem wychowania do czystości w pełnej rozciągłości powinna być więc i szkoła, która weryfikuje, podpowiada, naprawia, a także uzupełnia to wszystko, co w wychowaniu do czystości było pominięte, bądź źle zinterpretowane. To tu, w szkole, dorastający człowiek utwierdza się w wartościach przekazywanych²⁵ w rodzinie. Tu, uczy się postępowania w prawdzie, odpowiedzialności, szacunku dla płci przeciwnej. Lekcje biologii, wychowania do życia w rodzinie uczą rozpoznawania i rozumienia reakcji własnego ciała, ale równocześnie lekcje z każdego innego przedmiotu weryfikują tę wiedzę, ponieważ uczą życia z tą wiedzą, uczą prawidłowego korzystać z tej wiedzy. Taki jest przynajmniej idealne przesłanie.

²² Por. Jan Paweł II, List *Gratissimam sane*, 16; Por. tenże, Adh. *Familiaris consortio*, 40.

²³ *Młody człowiek jest wrażliwy na prawdę, sprawiedliwość, piękno, na inne wartości duchowe. Młody człowiek pragnie odnaleźć siebie samego, dlatego szuka, czasem burzliwie szuka, prawdziwych wartości i ceni tych ludzi, którzy ich nauczają i według nich żyją. (...) młodzież szuka oparcia w Kościele, który kształtuje wiarę i ukazuje horyzonty chrześcijańskiego humanizmu.* Jan Paweł II, Przemówienie do katechetów, nauczycieli i uczniów, Włocławek, 6.06.1991, w: JAN PAWEŁ II, *Pielgrzymki do Ojczyzny*, Kraków 2006, s. 684-685.

²⁴ *Wychowanie jest procesem, w którym wzajemna komunika osób dochodzi do głosu w sposób szczególny.* Jan Paweł II, List *Gratissimam sane*, 16.

²⁵ Por., tamże, 16.

5.3 ROLA WYCHOWAWCZA NARODU I PAŃSTWA

Obowiązkiem państwa jest służyć rodzinie, aby mogła prawidłowo funkcjonować²⁶. Zadania wychowawcze przejmuje na siebie także państwo, które poprzez wszystkie swoje struktury afirmuje wartość ojczyzny²⁷. Wartość podstawowa, jaka rodzi się w zetknięciu z ojczyzną, to patriotyzm, czyli umiłowanie ojczyzny, troska o wszystkich ludzi, których wspólna ziemia, ten sam krajobraz, wspólny język i ta sama kultura łączą się w naród. Dla samego człowieka wartość kultury ojczystej²⁸ zaczyna mieć sens dopiero, kiedy on sam uzna, że jest częścią narodu, a przez to bierze na siebie odpowiedzialność za ziemię i jej mieszkańców. Państwo, które wychowuje do umiłowania ojczyzny, to taka organizacja społeczna, która poprzez wszystkie swoje instytucje i na różnych poziomach zmierza do wykształcenia w obywatelach postawy patriotyzmu. Postawa ta, jest niczym innym jak szeroko rozumianym pojęciem miłości bliźniego, i tych aspektów życia, które łączą człowieka z daną ojczyzną. W patriotyzmie więc również zawierają się treści wychowania do czystości, które są niezbędne do godnego życia całej społeczności narodowej. Patriotyzm²⁹, jest umiłowaniem różnych wymiarów pracy ludzkiej na rzecz *czynienia sobie ziemi poddaną*³⁰. Na rzecz sprawiania, aby wszystko, co jest wytworem rąk ludzkich, służyło człowiekowi. Kultura ojczysta jest źródłem rozpoznawania i rozwijania w człowieku wartości duchowych i materialnych. Wartości, które z jednej strony, prowadzą do dobra i miłości, to z drugiej, nakładają ciężar odpowiedzialności za spuściznę kulturową narodu. Odpowiedzialność za naród oraz kulturę wymaga w właściwej postawy do własnej płciowości. W konsekwencji oznacza to, że wychowanie do czystości, umiarkowanie, roztropne postępowanie, obdarzanie się wzajemnym szacunkiem, podmiotowe traktowanie człowieka są konieczne nie tylko w relacji małżeńskiej, ale społecznej w ogóle.

6. ROLA KOŚCIOŁA I WSPÓLNOT PARAFIALNYCH

Miejszem wychowawczym jest także Kościół i wspólnoty parafialne, w których dokonuje się formacja religijna oparta na wzajemnej komunii i oddaniu³¹. Kościół jest miejscem rozwoju duchowego. Poprzez wychowanie religijne kształtuje się tu normy i zasady postępowania moralnego. Kościół pozostaje w dialogu z innymi przedmiotami nauki, przez co rozwija i uzupełnia działania

²⁶ Jan Paweł II, Adh. *Familiaris consortio*, 40.

²⁷ Jan Paweł II, *W imię przeszłości kultury*, Przemówienie w UNESCO, Paryż, 2.06.1980, 11.

²⁸ Jan Paweł II, *Przemówienie do świata kultury*, Florencja, 18.10.1986.

²⁹ Zob. Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość*, Kraków 2005, s. 68-69.

³⁰ Rdz 1,28.

³¹ *Wychowanie jest procesem, w którym wzajemna komunია osób dochodzi do głosu w sposób szczególny*. JAN PAWEŁ II, List *Gratissimam sanae*, 16.

wychowawcze rodziców i szkoły³². Celem wychowania katolickiego jest godność osoby poprzez wydobycie z codzienności takich postaw i zachowań, które będą służyły Bogu i ludziom (Ef 4, 1. 12). Kościół stoi na straży godności człowieka i jego wszechstronnego rozwoju. Troską Kościoła i wspólnot parafialnych jest zatem pełne uczestnictwo w dobrach kultury i nauki narodu, poszanowanie życia, obrona pokrzywdzonych i najbiedniejszych, a w konsekwencji wychowanie do czystości serca. Nauka Kościoła powinna pełnić rolę utwierdzenia młodego człowieka o tym, co usłyszał w rodzinie i szkole lub też powinna wiedzę tę uzupełniać. Doświadczenie historyczne pokazało, że nie zawsze struktury państwa w pełni wypełniały zadania wychowawcze, ale Kościół był tą instytucją, która opowiadała się za obiektywnymi odniesieniami do prawa naturalnego i Bożego, zabezpieczającego prawdziwy ład moralny i społeczny³³. Niewątpliwie, wśród licznych i wspaniałych nauk humanistycznych, wpływ na budowanie tożsamości człowieka ma pedagogika wiary. Chodzi w niej o przekazanie treści Objawienia, która winna być świetlanym wzorem dla sztuki wychowania w wierze³⁴. Chodzi również o antropologię chrześcijańską, która uczy o czystości relacji między mężczyzną i kobietą, o wzajemnym powołaniu tych dwojga, która w końcu pokazuje czystość jako najwyższy wyraz szacunku dla osoby kochanej. Szacunek ten wynika z ontologicznej godności każdego człowieka, a w przypadku wiary, wynika z odniesienia każdego człowieka do Boga jako Jego dziecka.

7. WPLYW ŚRODKÓW SPOŁECZNEGO PRZEKAZU

We współczesnym świecie wielkie znaczenie wychowawcze mają wszelkiego rodzaju środki społecznego przekazu: prasa, radio, kino, Internet. W równej mierze odpowiedzialność za nie spoczywa zarówno na osobach pracujących w mediach, jak i na odbiorcach, ponieważ *winny [one] służyć człowiekowi, a więc prawdzie i dobru – najistotniejszym i niezbywalnym wartościom ludzkim*³⁵. Środki masowego przekazu oddziałują na psychikę odbiorców, przez co kształtują ją nie tylko pod względem uczuciowym i intelektualnym, ale i moralnym oraz religijnym³⁶. Współczesne techniki komunikacji mogą pomóc w zdobywaniu wiedzy ludziom, którzy nie mają szans korzystać z niej w spo-

³² Konferencja Episkopatu Polski, *List pasterski na rozpoczęcie roku szkolnego 2000/2001*, Wrocław, 23.06.2000.

³³ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce*, 20.06.2001, 6.

³⁴ Jan Paweł II, Adh. *Catechesi tradendae*, 16.10.1979.

³⁵ Jan Paweł II, *Kształtowanie opinii publicznej*. Orędzie Jana Pawła II na XX Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, 24.01.1986, 5, w: *Orędzia papieskie na Światowe Dni Komunikacji Społecznej 1967-2002*, Częstochowa 2002, s. 144.

³⁶ Jan Paweł II, Adh. *Familiaris consortio*, 76.

sób tradycyjny np. osobom chorym, niepełnosprawnym czy mieszkańcom małych miejscowości i wsi. W ten sposób zmniejsza się dotychczasowa różnica poziomów edukacji oraz dostępu do wiedzy, który istniał pomiędzy wielkimi aglomeracjami a małymi miejscowościami.

Niejednokrotnie, to od sposobu przekazania informacji zależy, jak społeczeństwo rozumie, i czy w ogóle rozumie istotę *czystości* i wychowawcze potrzeby z tym związane. *Czystość chrześcijańska domaga się oczyszczenia klimatu społecznego. Wymaga ona od środków społecznego przekazu informacji troszczącej się o szacunek i umiarkowanie. Czystość serca wyzwala z rozpowszechnionego erotyzmu i oddala od widowisk, które sprzyjają niezdrowej ciekawości i iluzji*³⁷. Odpowiedzialność środków masowego przekazu jest tym większa, im większy jest poziom i zakres przekazu, jego intensywność i atrakcyjność. Nośniki informacji, a zarazem nośniki treści moralnych, nieustannie się rozwijają, stają się powszechne, a przez to pretendują do autorytatywnego narzucania moralnych ocen zachowań i postaw. Dochodzi do powszechnego uznawania relatywizmu moralnego i wychowawczego, także w zakresie cnoty czystości.

Istnieje pilna potrzeba weryfikowania środków przekazu co do treści i formy. Środowiska rodzinne i szkolne powinny mieć wpływ na dobór i emisję treści, tak w zakresie edukacyjnym, jak i wychowawczym.

PODSUMOWANIE

*Człowiek – czytamy w dokumentach Soboru Watykańskiego II – jest jedynym na świecie stworzeniem, którego Bóg chce dla niego samego, toteż nie może odnaleźć się w pełni inaczej, jak tylko poprzez bezinteresowny dar z samego siebie*³⁸. Dar ten realizuje się w miłości, a ta jest ściśle związana z czystością. W wymiarze teologicznym czystość rodzi się we wnętrzu człowieka i obejmuje swoją mocą relacje więzi z innymi ludźmi. Oznacza panowanie nad samym sobą, jak i wzrastanie w świętości. Czystość jest wykraczaniem poza przyjemności, poza przedmiotowość. Realizacja czystości świadczy o transcendencji człowieka, nadaje mu wymiar pełni człowieczeństwa. Czystość nie rodzi się jednak sama z siebie, wymaga współpracy wszystkich podmiotów wychowawczych, a przede wszystkim samowychowania.

³⁷ KKK 2525.

³⁸ KDK 24.